

Motiv till att hållbarhetsredovisa

En kvalitativ studie av kommuner i Stockholmsregionen

Krister Leandersson & Pontus Ljungblad

Företagsekonomiska institutionen

Examensarbete för kandidatexamen 15 hp

Examensämne: Företagsekonomi

Höstterminen 2015

Handledare: Andreas Sundström

English title: Motives for sustainability reporting in municipalities: A qualitative study of municipalities in the Stockholm region

Stockholm Business School

Förord

Vi vill tacka alla intervjupersoner som så generöst delade med sig av sina erfarenheter och som gav upp tid för att prata med oss, det har betytt mycket för oss, den här uppsatsen hade inte kunnat skrivas utan er.

Vi vill tacka alla i IKE uppsatsgrupp för all bra konstruktiv kritik och givande diskussioner under seminarierna.

Slutligen vill vi tacka alla tre handledare från IKE: Roland Almqvist, Andreas Sundström och Niklas Wällstedt.

Sammanfattning

En stor del litteratur syftar till att förklara och förstå varför privata företag väljer att hållbarhetsredovisa trots att de inte är tvungna av lag, betydligt mycket mindre litteratur handlar om den offentliga sektorn och ännu mindre handlar om lokalt styre, som i detta fall, kommuner. Denna studie syftar till att konstruera en modell för att på ett strukturerat sätt avgöra vilket eller vilka motiv en kommun har till att hållbarhetsredovisa. Genom kvalitativ metod som innefattar intervjuer med tjänstemän på fyra kommuner samt en dokumentanalys svarar denna studie på frågan vilka motiv kommuner har till att hållbarhetsredovisa. Resultatet visar att modellen är användbar, dock så krävs det en del tolkning från användaren för att kunna avgöra vilket motiv som är aktuellt. Vidare så visar studien att kommuner till största del motiveras av två saker, (1) viljan att göra rätt och att de tror på hållbarhetsredovisning som medel till förändring samt (2) att tillfredsställa interna intressenters behov.

Abstract

A large portion of literature aims to explain and understand why private companies choose to account for sustainability although they are not forced by legislation, much less literature concentrates on the topic of the public sector and even less regarding local government, as in this case, municipalities. The aim of this study is to construct a model that in a structured way can determine what or which motives municipalities have to account for sustainability. A qualitative approach has been used, and through interviews with employees at four municipalities in the Stockholm region and a content analysis of official documents this study answers the question which motives do municipalities have to account for sustainability. The results shows that the model is useful but it requires some interpretation from the user to be able to determine which motive that is at hand. The study also shows that municipalities is largely motivated by two things, (1) the will to do the right thing and the belief that accounting for sustainability is a means to accomplish change, and (2) to satisfy internal stakeholders need.

Innehållsförteckning

1 INTRODUKTION	3
1.1 BAKGRUND.....	3
1.2 PROBLEMDISKUSSION	3
1.3 PROBLEMFÖRMULERING	5
1.4 SYFTE.....	5
2 LITTERATUR	6
2.1 TIDIGARE FORSKNING	6
2.2 (4) TYPER AV MOTIV TILL ATT HÅLLBARHETSREDOVISA	8
2.2.1 Nöje.....	9
2.2.2 Nyttan	9
2.2.3 Norm	10
2.2.4 Nöd.....	10
2.3 SAMMANFATTNING.....	11
3 METOD.....	11
3.1 METODVAL.....	11
3.3 URVAL.....	12
3.3.1 Kommuner.....	12
3.3.2 Respondenter	13
3.2 DATAINSAMLING	13
3.2.1 Intervjuer	13
3.2.2 Dokumentanalys.....	14
3.4 DATABEHANDLING	14
3.5 AVGRÄNSNINGAR.....	15
3.6 METODKRITIK	15
3.6.1 Källkritik	16
3.6.2 Etik.....	16
4 EMPIRI & ANALYS.....	17
4.1 DOKUMENTANALYS	17
4.2 INTERVJUER	18
4.2.1 Nöje.....	18
4.2.2 Nyttan	20
4.2.3 Norm	21
4.2.4 Nöd.....	22
5 SLUTSATSER.....	24
6 STUDIENS BRISTER.....	25
REFERENSER.....	26

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

”The agenda for research and practice in sustainability accounting and accountability has been played out in an almost exclusively for-profit corporate setting. In comparison, the huge potential of the public sector for advancing the agenda is often overlooked.” (Ball & Grubnic, 2007, s. 243)

Förväntningarna på organisationer att arbeta med hållbarhet och ta ett socialt, miljömässigt, och ekonomiskt ansvar fortsätter att öka, och allt fler organisationer väljer att upprätta en redovisning över detta arbete (KPMG, 2011), kallat hållbarhetsredovisning. Hållbarhet och socialt, miljömässigt, och ekonomiskt ansvar brukar i den organisatoriska världen sammanfattas i Corporate Social Responsibilities (CSR). Begreppen CSR och hållbarhet innefattar en mängd olika definitioner, men grundidén är att företag ska ta ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt ansvar, och att detta i sin tur leder till hållbarhet. Enligt van Marrewijk (2003) är CSR understående hållbarhet då hållbarhet är det slutliga målet: att säkra världen för framtida generationer.

Public sector organisations are central to the delivery of sustainable development. Every aspect of their role – from education to environmental services, and from planning to social care – shapes how people live their lives. If public sector bodies do not take on this leadership challenge, citizens may find themselves cut off from sustainable lifestyles. (Birney et al., 2010, s. 3)

Offentliga organisationer har en unik potential att få till stånd en förändring mot en mer hållbar utveckling, och hållbarhetsredovisning har möjligheten att vara ett medel till målet som är en mer hållbar utveckling och att säkra världen för framtida generationer.

1.2 Problemdiskussion

De flesta organisationer som hållbarhetsredovisar gör så utan att vara tvungna av lag, vilket har lett forskare till att undersöka varför så är fallet. Forskningen har dock till största del fokuserats på det privata näringslivet (Guthrie & Abeysekera, 2006). Forskning kring hållbarhetsredovisning i offentliga organisationer pekar på den potentiella nytta som kan komma av att dess organisationer hållbarhetsredovisar (Williams et al., 2011; Farneti & Guthrie, 2008, 2009; Ball 2005, 2006). Offentliga organisationer har i Sverige hittills mest kritiserats för sitt hållbarhetsredovisande (FAR, 2010), detta har bland annat medfört att det årliga pris som just FAR delar ut för bästa hållbarhetsredovisning i kategorin offentlig sektor ännu inte har sett en mottagare utan endast ett hedersomnämmande (FAR, 2015). Det finns ett

antal faktorer som gör att det kan te sig konstigt att kommuner inte är bättre än vad dom har visat sig vara på att hållbarhetsredovisa, en aspekt är transparens, att invånarna i kommunen ska få se hur deras skattepengar omsätts i miljöarbete, och hur det arbetet går.

Tidigare forskning från bland annat Australien har pekat på att motiven till att hållbarhetsredovisa i offentliga organisationer ofta är för att tillgodose interna intressenter, till exempel folkvalda, men kanske framförallt anställda inom organisationen för att kommunicera olika mål och för verksamhetsuppföljning. Den tidigare forskningen sprider sig över det samlingsbegrepp som "offentliga organisationer" trots allt är, därför har vi i den här uppsatsen valt att fokusera endast på kommuner. Kommuner är intressanta därför att de dels rimligtvis borde ha en vilja att upprätthålla en god bild av sig själv utåt, dels så är de direkta mottagare av skattepengar, och dels är de nära den befolkning som väljer dess representanter. Vidare så finns det till skillnad från privata företag ingen tydlig hierarki mellan intressenter som medför en prioriteringsmekanism, i privata företag är generellt aktieägares intressen prioriterade, varför de också har ett visst inflytande, i en kommun saknas den typen av mekanism det leder till att det finns en mängd olika behov inom samma intressentgrupp (Greiling et al., 2015).

En ström av forskning från ett intressentperspektiv följde Freemans (1984) landmärke till bok, och hans definition av vad och vem som innefattas av begreppet intressent är även idag grunden för den mesta forskning ur ett intressentperspektiv (Mitchell et al., 1997). Freeman beskrev intressenten som en individ eller grupp som på någon sätt kan påverka, eller är påverkad av en organisation (Freeman, 1984). Enligt intressentperspektivet så publicerar alltså organisationer hållbarhetsredovisning för att tillgodose sina intressenters krav. Det finns alltså i intressentperspektivet en underliggande tanke, som Deegan (2002) kallad för "systemorienterad", att en organisation påverkar det samhälle som den fungerar i, och samhället som den fungerar i påverkar organisationen. Bellringer et al. (2011) uppmärksammar att idéer från dessa typer av teorier, populariserade under namnen intressentteori och legitimitetsteori, ofta används för att förklara motiv till att hållbarhetsredovisa inom den privata sektorn, men konstaterar i sin studie av "lokala självstyren" (local governments) i Nya Zeeland att det är oklart om det ekonomiska egenintresse som finns inbyggt i dessa teorier verkligen är motivet.

Enligt Bergström et al. (2002) så är det sällan så att motiven är entydiga, det vill säga att det ofta är en kombination av olika motiv som är drivkraften. Vidare så behöver inte motiven ha sitt ursprung i förhållandet mellan organisationen och omgivningen, detta trots att organisationen, speciellt en kommun, inte är avhängt sin omgivning. För att förstå motiven till hållbarhetsredovisning använder sig Bergström et al. (2002) av Beckmans 4-N typologi, vilken innehåller följande fyra motiv: nytta, nöje, norm, och nöd. Typologin innefattar, motiv som både är genererade inifrån och utifrån organisationen, samt motiv som bygger på idén om egenvärde och motiv som bygger på konsekvenser.

Skillnaden mellan motiv som bygger på egenvärde och motiv som bygger på konsekvenser kan påverka hållbarhetsredovisningen monumentalt. Ball (2005, 2006) menar att det synsätt

som finns inom den konventionella redovisningen som bygger på värdeskapande faller kort inför utmaningen med hållbar utveckling. Forskare har pekat på att hållbarhetsredovisningen i privata företag riskerar att fyllas ut med siffror som egentligen inte har något med hållbarhet att göra, och anledningen till att hållbarhetsredovisa snarare handlar om att förbättra omgivningens bild av företaget (Adams, 2002).

Men den här uppsatsen kommer inte att behandla privata företag, den kommer att behandla kommuner, vilkas roll inte av någon kan beskrivas som vinstmaximerande. På vilket sätt skiljer sig kommuners hållbarhetsredovisning från privata företags? Eftersom kommuner och privata företag har en betydligt annorlunda roll och ställning i samhället så borde det också finnas stora skillnader. Ball (2005, 2006) menar att det är de privata företagens motiv till att hållbarhetsredovisa som för med sig en urholkning av betydelsen av hållbarhetsredovisningen. Det leder oss till att förstå att motiven till att upprätta och publicera hållbarhetsredovisning har betydelse för förändringen mot en hållbar utveckling, och Adams (2002) menar att den typen av kunskap kan bidra till att förbättra hållbarhetsredovisningens innehåll och därmed dess betydelse. Den här uppsatsen svarar på följande utlåtande av Bellringer et al. (2011):

”Examination of why local governments engage in sustainability reporting and communicate publicly on progress in terms of sustainability should be regarded as a matter of special importance” (Bellringer et al., 2011, s. 127)

1.3 Problemformulering

Många potentiella motiv till, och förklaringsmodeller för, frivillig hållbarhetsredovisning finns i litteraturen, men i den största delen av litteraturen så appliceras förklaringsmodellerna på privata företag. I denna uppsats behandlas kommuner, och kommunernas roll i samhället skiljer sig från de privata företagens roll, vilket troligen innebär att motiven kan komma att se annorlunda ut. Därför är frågan denna uppsats kommer att undersöka följande: *vilka motiv har kommuner till att hållbarhetsredovisa?*

1.4 Syfte

Syftet med denna studie är att konstruera en modell som på ett strukturerat sätt kan avgöra vilket eller vilka motiv kommuner har till att hållbarhetsredovisa.

2 Litteratur

2.1 Tidigare forskning

Först är det viktigt att poängtera att det inte finns någon klar konsensus kring definitionen av begreppet "hållbarhet", OECD definierar sustainability (hållbarhet) som "linking the economic, social and environmental objectives of societies in a balanced way" (OECD, 2001, s. 5). FN använder sig av Brundtlandkommissionens definition när de skriver att hållbar utveckling är "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" (FN, 2015). Precis som det finns problem i definitionen av hållbarhet, så finns det problem i definitionen av hållbarhetsredovisning, Gray (2010) menar att det kan förstås som ett narrativ mellan organisationen och dess omgivning, samt att hållbarhetsredovisning har lite (eller ingenting alls) att göra med hållbarhet då konventionell redovisning har ett fokus på värdeskapande (Gray, 2006). Lamberton (2005) menar att hållbarhetsredovisning är ett interdisciplinärt koncept och att det därför behövs ett interdisciplinärt samarbete mellan redovisning, miljö och sociala koncept. Det är just den organisatoriska förändringen som är den stora utmaningen, och upprättandet av hållbarhetsredovisning som ett medel till organisatorisk förändring undersöktes av Ball (2005) som kunde konstatera att upprättandet av en hållbarhetsredovisning kunde ge organisationen en fingervisning om dess plats i sin omgivning i ett perspektiv som utgjordes av mer än siffror.

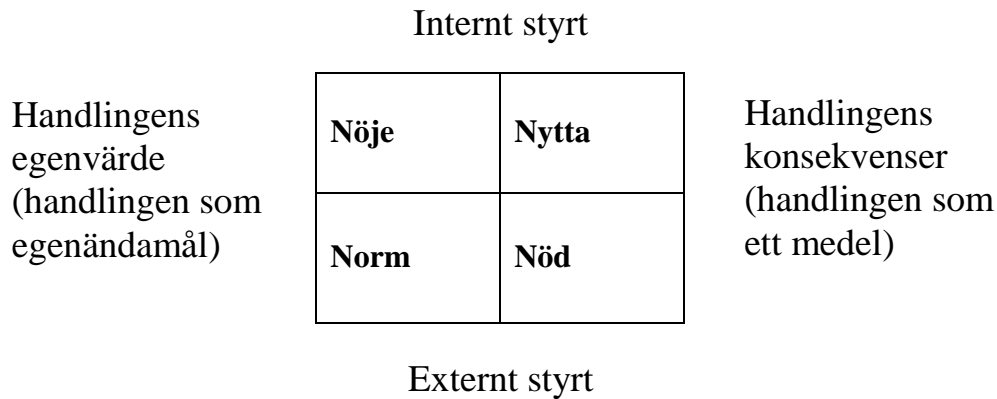
Forskning kring hållbarhetsredovisning har hittills mest fokuserats kring privata företag (Guthrie & Abeysekera, 2006), vilket inte är konstigt då den största andelen av den ekonomiska verksamheten i världen utgörs av privata företag. Men den offentliga verksamhetens andel av den ekonomiska verksamheten är inte försumbar, i Sverige uppgick 2009 den offentliga verksamhetens andel av BNP till cirka 18 %, av vilken kommuner utgjorde största delen (SCB, 2011). Ball (2006) tycker att fler offentliga organisationer, så som kommuner, ska leda med gott exempel och redovisa hållbarhet. Offentliga organisationers handlande har direkt påverkan på omgivningens ekonomiska, sociala och miljömässiga välmående och de har därför en unik position att inte bara påverka företags handlande, utan hela omgivningens handlande (Williams et al., 2011). Ball (2005) anser att offentliga organisationers handlande har en potentiellt större påverkan till förändring och att offentliga organisationer har en möjlighet att genom hållbarhetsredovisning vara medel till förändring. Detta till trots konstaterar Guthrie & Farneti nedslående att "clearly sustainability reporting is still in its infancy for public sector organizations" (Farneti & Guthrie, 2008, s. 366), och tyvärr är de inte ensamma om att komma till den slutsatsen (Burrill et al., 2009). Williams et al. (2011) kunde i sin kvantitativa undersökning av offentliga verksamheter i Australien konstatera att ungefär hälften av alla hållbarhetsredovisar kring någon av de tre aspekterna, och att den vanligaste aspekten att redovisa var social hållbarhet. När det kommer till kommuner så är ett möjligt argument för att kommuners kärnverksamhet är social hållbarhet och att årsberättelsen är en redovisning av detta. Mot detta kan man ställa det

faktum att det är rimligt att tro att man i en årsberättelse inte tar upp områden inom social hållbarhet som man kanske inte är stolt över. Utan förutbestämda indikatorer så riskerar relevant information att falla mellan stolarna. Kommuner i Sverige, har vi märkt, fokuserar främst på den miljömässiga aspekten av hållbarhet när de publicerar och upprättar rapporter som kommuniceras externt, och oftast argumenteras det att organisationens kärnverksamhet bygger på social-, och ekonomisk hållbarhet, varför man inte behöver redovisa det separat.

En undersökning gällande varför offentliga organisationer i Australien upprättar och publicerar hållbarhetsredovisningar visade att den huvudsakliga anledningen var att informera intressenter, och då främst interna intressenter, som i sin tur bestod av främst de egna anställda (Farneti & Guthrie, 2009). Vidare så kunde Farneti & Guthrie också konstatera att hållbarhetsredovisningen i de allra flesta fall var en produkt av en pådrivande person inom organisationen, samt att kommunikationen av hållbarhetsredovisningen var betydligt mer omfattande internt än externt och att informationen skiljde sig åt på det sättet att det var mer information som rapporterades internt än externt. Det borde tyda på att den främsta motivationen för den typen av information kommer från organisationen själv. Varför det är på det sättet, att organisationerna inte är lika motiverade att rapportera informationen externt framgår inte. Men en tanke kring det är att den typen av information inte efterfrågas externa intressenter. En annan tanke är användningen av hållbarhetsredovisningen som medel för organisatorisk förändring och lärande, Thomson & Bebbington (2005) talar till exempel om att hållbarhetsredovisningen kan ha ett pedagogiskt syfte. Genom att presentera problem och uppmana läsaren till en kritisk analys kan hållbarhetsredovisningen ha ett lärande och utvecklande syfte. Dock menar Thomson & Bebbington att detta ännu inte har uppnåtts, men erkänner potentialen. Mot Thomson & Bebbingtons in-ut lärande så kan man ställa det som Ball (2007) kallar ”workplace activism”, en idé om att förändringar i omgivningens värderingar infiltrerar organisationen så är den av interna krafter förändras själv. Det Ball talar om är inte samma sak som de institutionella krafter som t.ex. Greiling et al. (2015) och Frumkin et al. (2004) talar om när de ser hur offentliga organisationers är mottagliga för normerande press utifrån organisationen och att de därför förändras. Ball (2007) har en analysmodell som bygger på marxistisk dialektik där gränserna för vad som är inom organisationen, och vad som är utanför är suddiga, det är därför värderingar kan infiltrera organisationen. När man som Greiling et al. och Frumkin et al. analyserar hur institutionella krafter påverkar organisationen så är organisationens handlingar reaktiva, en reaktion på förändringar av värderingar. Där Greiling et al. och Frumkin et al. anser att organisationen är reaktiv, där ser Ball att delar av organisationen helt enkelt delar de värderingar som omgivningen har och reagerar därmed inte, utan handlar av fri vilja, och gör det i ett syfte att förändra organisationens värderingar.

2.2 (4) Typer av motiv till att hållbarhetsredovisa

Enligt Bergström et al. (2002) kan en organisations motiv till att hållbarhetsredovisa förklaras av Beckmans 4-N typologi, typologin är skapad för att svara på frågan varför vi gör det vi gör och kan illustreras så här:

Typologin är inte utvecklad i ett specifikt sammanhang, dess användningsområde är att ge en överskådlig bild och svara på varför vi gör det vi gör, eller: ”Med deras hjälp kan vi, för oss själva och andra, rationalisera (dvs. begripliggöra och berättiga) vår vilja att göra det vi gör” (Beckman, 1997, s. 1). Motiv är sällan entydiga, en anledning till det är att vi ofta ”övermotiverar”, det ligger i vår natur skriver Beckman (1997), vi motiverar ofta våra handlingar med flera motiv, som idén att kombinera nytta med nöje. När vi ska presentera resultatet av vår analys så kommer vi argumentera varför ett motiv dominerar ett, eller flera, andra.

En förenklad förklaring av de fyra motiven lyder:

Nöje: Av egen fri vilja, för att man önskar det.

Nytta: För att handlingen i framtiden kommer att ge mig nytta.

Norm: För att jag alltid har handlat, eller för att alla andra handlar.

Nöd: För att jag måste handla av rädsla för konsekvenserna om jag inte handlar.

För att ge ett exempel på hur flera, eller alla, motiv kan vara närvarande vid en handling så tar vi exemplet med att vi (författarna) skriver den här uppsatsen. Vi kan göra det för att vi finner nöje det. Vi kan göra det för den framtida nyttan av det, av att ha genomfört en utbildning eller för att uppsatsen i sig för med sig nytt. Vi kan göra det av norm, alla andra på vår utbildning gör det, eller omgivningen förväntar sig att vi ska ha genomfört utbildningen, det kan finnas press från föräldrar eller arbetsgivare. Eller så kan vi göra det av nöd, det kan vara så att studiebidrag uteblir om den inte genomförs. Vilket är då det mest starkaste motivet? Det kan vara så att man inte vet själv, vilket nog ofta är fallet.

Nedan följer en anpassning av typologin till vårt ämnesområde, anknytning av motiven till relevant litteratur samt vilka karaktärsdrag som pekar på de olika motiven.

2.2.1 Nöje

Motivet till att hållbarhetsredovisa kommer från känslan att det är rätt och är således internt genererat. Motivet karaktäriseras av att det inte handlar om ett traditionellt ekonomiskt egenintresse utan att det helt enkelt känns rätt, och att hållbarhetsredovisningen har ett egenvärde. Nöjesmotivet kan kopplas till det som Ball (2005) skriver om att offentliga organisationer har en potential till att vara ett medel till förändring. För om man ser på problematiken med hållbarhetsredovisning så som Gray (2006), att hållbarhetsredovisning inte kan förstås genom perspektivet värdeskapande, så är det inte orimligt att tänka sig att hållbarhetsredovisning som vilar på nöjesmotivet inte har karaktären av att den är värdeskapande, utan att den har ett egenvärde. Motivet kan te sig konstigt i en kapitalistisk värld där värdeskapande trots allt är överordnat det mesta annat, och de flesta teoribildningar inom det forskningsfält som populärt kallas ”business administration” bygger på idén om värdeskapande. Men man kan hävda att kommuner inte kan förstås på samma sätt som privata företag, en anledning till detta är att anställda inom offentlig sektor i större utsträckning motiveras av sociala värden än ekonomiska värden (Ball & Grubnic, 2007). Till det kan Balls (2007) idé om ”workplace activism” kopplas, hur förändringar i omgivningens värderingar letar sig in i organisationen för att sedan förändra organisationen av interna krafter, motivera hållbarhetsredovisning inte för att det är norm, utan för att det inom organisationen finns en engagerad samling personer som vill få i stånd en förändring. Förändring och, kanske framför allt, lärande ser Thomson & Bebbington (2005) som en anledning till att hållbarhetsredovisa, vilket också är att se som ett nöjesmotiv då det bygger på tanken är det är ”rätt”.

2.2.2 Nytt

Precis som nöjesmotivet så är nyttomotivet internt genererat, men till skillnad mot nöje så karaktäriseras nytta av ett rationellt egenintresse. Upprättandet av en hållbarhetsredovisning har inget egenvärde utan handlingen är ett medel för att nå, eller realisera, mål som ligger i framtiden. Alltså är det handlingens konsekvenser som motiverar, och inte handlingen själv. Konsekvenser av att en kommun upprättar en hållbarhetsredovisning är till exempel att intressenter blir informerade, som också var anledningen till att hållbarhetsredovisa i studien av Farneti & Guthrie (2009). Nyttomotivet karaktäriseras av att handlingen förväntas ge ett positivt utfall, att en slags rationalitet ligger för ögonen vid handlingen. Nyttomotivet bygger, i fallet med hållbarhetsredovisning, på en tanke om att organisationen kan påverka sin omgivning till den grad att organisationen kan dra nytta av handlingen, det kan jämföras med den världsåskådning som Deegan (2002) kallar för ”systemorienterad”. Handlingen att upprätta en hållbarhetsredovisning är alltså ett medel för att nå ett mål och kan enligt Gray (2010) ses som ett narrativ riktat mot organisationens intressenter, för att dessa ska se organisationen som till exempel mer ansvarsfull. Sammanfattningsvis kan det sägas att handlingar som är motiverade av nytta är i sin natur proaktiva, hållbarhetsredovisning motiveras av att organisationen kommer att kunna dra nytta av handlingen.

2.2.3 Norm

Motivet är baserat på val och är tudelat. Medvetet val motiverar hållbarhetsredovisning genom att vilja vara ett gott exempel, eller föregå med gott exempel, det innebär i förlängningen att organisationen också ser på sig själv som en förebild eller en normerande kraft. Det omedvetna valet motiverar hållbarhetsredovisning av vana, organisationen kanske under lång tid har upprättat hållbarhetsredovisning och fortsätter av ren vana, men eftersom hållbarhetsredovisning i offentlig sektor fortfarande är i sin barndom (Farneti & Guthrie, 2008; Burritt et al., 2009) så är det inte troligt att den sidan av normmotivet kommer vara aktuellt i vår studie. Normmotivet är till skillnad från de två tidigare motiven externt genererade, men precis som nöjesmotivet så bygger det på en idé om att hållbarhetsredovisningen har ett egenvärde. Det är alltså handlingen som motiverar, inte konsekvensen av handlandet, att hållbarhetsredovisa för att ”alla andra” gör det, eller för att en förebild gör det, eller kanske för att ”det ligger i tiden”. Motivet grundas alltså i omgivningens värderingar vilket leder till en press på organisationen att handla utifrån vad som anses vara norm. Greiling et al. (2015) menar att så är fallet när offentliga organisationer i Tyskland, Österrike och Schweiz väljer att hållbarhetsredovisa. Studier i organisatorisk förändring har visat att offentliga organisationer är mer känsliga för institutionella krafter än av andra organisationer är (Frumkin et al., 2004), detta förutsätter dock att det finns ett organisatoriskt fält kring hållbarhetsredovisning i kommunal sektor.

2.2.4 Nöd

Motivet är precis som normmotivet externt genererat, och på samma sätt som nyttomotivet så karaktäriseras det av egenintresse. Nödmotivet till hållbarhetsredovisning kommer från externt tryck av till exempel intressenters krav eller lagstiftning. Handlingar som motiveras av nöd är i sin natur reaktiva, man handlar för att man måste, de är en reaktion på externa händelser. Guthrie & Parker (1989) skriver (om än från den privata sfären) att ”social disclosures may then be conceived as reacting to the environment where they are employed to legitimise corporate actions” (s. 344). Alltså borde organisationer som inte ses som ”dåliga” inte heller motivera hållbarhetsredovisning med nöd, vilket också Larrinaga-González & Pérez-Chamorro (2008) fann när de studerade varför ”public water companies” publicerade hållbarhetsredovisning, de som sågs som ”goda” handlade inte reaktivt, och motiverades heller inte av nöd.

Nöd och nytta liknar varandra på det sättet att både motiven handlar i grunden om förhållandet med omgivningen, men de skiljer sig åt genom att vara i olika ändar av skalan proaktiv-reaktiv.

Enligt Bergström et al. (2002) så är motiven sällan entydiga, det handlar allt som oftast om en kombination av olika motiv, men det som motiv som organisationen själv uttrycker speglar allt som oftast det motiv som organisationen själv tycker är viktigast, men det behöver nödvändigtvis inte vara det primära motivet till upprättandet av hållbarhetsredovisning.

Motiven nöje och norm bygger på en idé om att hållbarhetsredovisningen har ett egenvärde, och är således mindre påverkade av organisationens mål och måluppfyllnad. Det är helt enkelt något man gör för sin egen skull mer än för andras skull. Motiven nöje och norm är således två motiv som inte skulle fångas upp av en analytisk modell byggd på endast intressent-, och legitimitetsteori då de teoribildningarna har en världsåskådning som förutsätter att hållbarhetsredovisningen används till att kommunicera med intressenter. Den här uppsatsen har tidigare tagit ståndpunkten att organisationen inte är avhängd sin omgivning, men det innebär inte nödvändigtvis att hållbarhetsredovisning endast upprättas och publiceras för att kommunicera med just den omgivningen.

2.3 Sammanfattning

Från litteraturkapitlet så är det de fyra motiv till att hållbarhetsredovisa som bygger upp den modell som kommer att användas för att nå studiens syfte. De fyra motiven och den teoribildning som knutits till respektive motiv är det som kommer att användas för att analysera och tolka den data som samlas in.

3 Metod

3.1 Metodval

Vi har valt att göra en multipel fallstudie av kommuner eftersom vi tror att det fenomen vi vill studera, motiv till att hållbarhetsredovisa, är svårt att skilja från sin kontext, och då är det enligt Farquhar (2012) lämpligt med fallstudie. Vi tycker också att fallstudie lämpar sig väl då vi i den här studien vill försöka förklara vilka motiv som kommuner har för att hållbarhetsredovisa, och en av fallstudiens styrkor att den lämpar sig just till att förklara, beskriva, illustrera och upplysa (Farquhar, 2012).

Ett kvalitativt anslag kommer användas, Farquhar (2012) argumenterar för att ett kvalitativt anslag är lämpligt när man ställer frågor som varför, och hur. Vi är medvetna om att vår undersökning, som undersöker vilka motiv som kommuner har för att hållbarhetsredovisa, vid första anslag skulle antas vara en kvantitativ studie. Men vi är av uppfattningen att motiv är svåra att mäta, och framför allt så är det en fråga om blandade, eller en kombination av motiv, som också Bergström et al. (2002) menar att det handlar om. För att kunna förstå kombinationen av motiv, och hur samspelet mellan dem ser ut så är vi av uppfattningen att en kvalitativ studie är rätt väg att gå, speciellt eftersom vi i den här uppsatsen har världsåskådningen att världen är en social konstruktion och att vi som undersökare måste ta del av den konstruktionen för att undersöka något så socialt betingat som motiv trots allt är.

En kvalitativ studie utförs ofta med en induktiv forskningsansats (Farquhar, 2012) där forskningen försöker att generera teori ur empiri genom att undersöka och leta efter mönster i data. Till skillnad från en induktiv ansats så försöker forskning med en deduktiv ansats testa teori mot den data som samlats in för att på så sätt komma till en slutsats gällande hur starkt stöd som teorin har i empirin. I de flesta studier finns det dock spår av både induktiv och deduktiv ansats (Bryman & Bell, 2005) vilket också är fallet i denna studie då den modell som konstruerats för att avgöra motiv kommer att testas mot empirin. Men för att kunna svara på vår forskningsfråga, vilka motiv har kommuner till att hållbarhetsredovisa, kommer främst en induktiv ansats användas då den har uppsatsen har ett interpretativistiskt tolkningsperspektiv, vilket är en strategi som kommer från idén att det finns en grundläggande skillnad mellan människor och naturvetenskapens studieobjekt (Bryman & Bell, 2005).

3.3 Urval

3.3.1 Kommuner

Urvalet till den här studien baseras på tre parametrar, tid, utformning, och storlek. De fyra kommuner vi valt har arbetat med hållbarhetsredovisning under olika lång tid, där en kommun inte ens upprättat en hållbarhetsredovisning ännu men beslutat att upprätta en under 2016 och därmed har arbetet med att upprätta den redan inletts. Urvalet har baserats på tid för att vi tror att det kan producera intressanta insikter kring hur motiv förändras under tid, t.ex. på grund av att något som först visar sig vara en positiv oväntad effekt av att hållbarhetsredovisa senare blir en anledning till att hållbarhetsredovisa. Till exempel så visar det sig i studien att de två kommuner som har upprättat hållbarhetsredovisning beskriver att anledning för dem att nu hållbarhetsredovisa var just en positiv oväntad effekt av hållbarhetsredovisningen, nämligen att det signalerar till hela organisationen att alla måste tänka till kring hållbarhet. Den kommun som ännu inte upprättat en hållbarhetsredovisning uppfattar inte det som anledning. Vidare så är urvalet baserat på utformning, alla fyra kommuner utformar sin hållbarhetsredovisning på olika sätt, där två kommuner upprättar den i s.k. ”populär” form, de två andra kommunerna gör inte det. Slutligen så är urvalet också baserat på kommunens befolkningmängd där två kommuner är under snittet för Stockholms län (vilket är drygt 80 000) och två kommuner är över snittet.

Kommun	HR sedan	Utformning	Storlek
Stora kommunen A	2016	Social, ekonomisk, miljö. Populärformat.	Över snittet
Stora kommunen B	2014	Social, ekonomisk, miljö.	Över snittet
Lilla kommunen A	2014	Miljö. Populärformat.	Under snittet
Lilla kommunen B	2008	Miljö. Ibland populär, ibland inte.	Under snittet

Valet av kommuner följer ingen av de tydliga principer som ställs upp i t.ex. Bryman & Bell (2005) eller Farquhar (2012) utan kan närmast likna vad Flyvbjerg (2006) kallar för ”critical cases”. Critical cases är fall som är mest eller minst troliga att producera ett visst resultat, eller fall som är troliga att antingen tydligt bekräfta eller otvivelaktigt falsifiera ett visst antagande eller hypotes (Flyvbjerg, 2006). Poängen med urvalet är att hitta kommuner som är på olika ändrar av tre spektrum för vilka skillnader och likheter (om några) de har gällande sina motiv för att hållbarhetsredovisa. Att påstå att urvalet är det som Flyvbjerg kallar critical cases vore magstarkt, snarare så har vårt urval inspirerats av critical cases i den bemärkelse att vi försökt hitta kommuner som skiljer sig åt så mycket som möjligt åt i de tre kategorier som vårt urval baseras på.

3.3.2 Respondenter

Urval av respondent på respektive kommuner har vi egentligen inte haft så stor kontroll över, för det första så är det svårt att veta vem i organisationen som kan uttrycka de mest representativa åsikterna kring vår frågeställning. För det andra så finns det oftast bara en kontaktkanal till kommunen, det vill säga endast en e-postadress som aviseras externt, och genom den så har vi efterfrågat kontaktuppgifter till den person som: (1) har betydande inflytande över hållbarhetsredovisningen, och (2) kan svara på frågor som rör varför kommunen har upprättat hållbarhetsredovisning. Tillvägagångssättet ger upphov till problemet att vi inte har möjlighet att välja respondent själv, och att vi meddelat kommunen vad vi vill ha svar på och då kan de välja respondent som kanske inte ger den mest representativa bilden, men som ger den bilden som kommunen själv vill ge. Det tål att uppmärksammas att vi under studien inte har funnit något som skulle peka på att så är fallet, men att det trots detta är viktigt att poängtera.

3.2 Datainsamling

3.2.1 Intervjuer

Vi har valt samla in data genom semi-strukturerade intervjuer med personer som har en nyckelroll i upprättandet av hållbarhetsredovisningen. Anledningen till att vi genomfört just semi-strukturerade intervjuer är för att vi har ett antal teman som vi vill beröra, men med viljan att respondenten också ska kunna tala fritt. Ett antal teman som generella frågeställningar kring dessa har utformats, men under intervjuerna så vi försökt följa flödet av intervjun vilket innebär att frågor, eller teman, har kommit i annorlunda ordning varje gång, allt för att tonvikten ska ligga på vad respondenten anser vara viktigt. Helt ostrukturerade intervjuer skulle leda till att vi eventuellt inte skulle behandla de teman som vi vill behandla och som vi anser är viktiga för vår studie. Antalet intervjuer som genomförts är fyra, alltså en intervju per kommun.

I studien ingår intervjuer med tjänstemän som har ett betydande inflytande över kommunens hållbarhetsredovisning. Vi har valt att enbart intervjua tjänstemän och inte politiker då det blev uppenbart redan efter första intervjun att hållbarhetsredovisningen är en nästan ren tjänstemannaprodukt. Det förekommer att det finns ett initiativ från politiker att de skulle

önska någon typ av uppföljning av miljöarbetet, men utformning, val av kommunikationskanal och vad som ska ingå i rapporten är bestämt av tjänstemän, varför vi ansåg att vi inte behövde intervjua politiker för att kunna nå vårt syfte. Vidare så tror vi att om det är så att det från politikernas håll finns ett eller några specifika motiv till att ge initiativ till hållbarhetsredovisning så har de säkerligen kommunicerats till tjänstemännen, och då har det också fångats upp under intervjuerna med tjänstemännen.

3.2.2 Dokumentanalys

För att nyansera bilden som intervjuerna gett så har vi även genomfört en kvalitativt inriktad dokumentanalys, vilket skiljer sig från en kvantitativ innehållsanalys genom att forskaren snarare försöker förstå och tolka det som är underförstått i texten (Bryman & Bell, 2005). Analysens angreppssätt kommer likna det som kallas etnografisk innehållsanalys som innebär en växelverkan mellan begreppsbildning, datainsamling, analys och tolkning (Bryman & Bell, 2005).

Analysen omfattas av officiella dokument från kommunerna som behandlar hållbarhet, i de flesta fall handlar det helt enkelt om de hållbarhetsrapporter som kommunerna kommunicerar externt, men även om dokument som har namnet "vision" som i det närmaste kan ses som ett styrdokument. Anledning till att även visionerna är med i dokumentanalysen är för att respondenterna i nästan alla fall hänvisade till visionerna under intervjuerna, att hållbarhetsredovisningen är en del av visionen.

Dokumentanalysen visar inte upp ett lika brett spektrum av motiv, i dokumenten framkommer indikationer på färre motiv än intervjuerna vilket gör det mer överskådligt samt ger att det ger möjlighet att ställa data från intervjuer mot data från dokumentanalysen i kontrast.

Bryman & Bell (2005) refererar till följande fyra kriterier för att bedöma dokumentets kvalitet: Autenticitet, trovärdighet, representativitet, samt meningsfullhet. Vi har inte uppfattat någon större risk att de dokument vi använt inte skulle uppfylla kriterierna, mycket av detta bygger på antagandet att offentlig verksamhet ska vara transparent. Vidare så kan vi konstatera att alla dokument är officiella och har hittats på kommunens hemsida, vilket torde uppfylla kriterierna för autenticitet, trovärdighet samt representativitet. Kriteriet meningsfullhet har vi i vissa fall funnit inte uppfyllt, det har bland annat handlat om dokument vi funnit som producerats av en för vår studie irrelevant avdelning på kommunen.

3.4 Databehandling

Vi kommer att analysera de svar som våra intervjuer ger med hjälp av den modell som vi presenterat i litteraturavsnittet. De nycklar som vi använt för att avgöra vilket eller vilka motiv det handlar om är det som karaktäriserar de olika motiven, dessa inkluderar om handlingen är proaktiv eller reaktiv, om handlingen primärt motiveras av sin konsekvens eller av handlingen

för sig själv, samt om motivet är externt eller internt genererad. Vissa problem uppstår med en så tolkande analys som vi kommer att genomföra. För det första kan det sägas att på detaljnivå så är alla handlingar motiverade av konsekvensen, handlingen att skriva texten till en hållbarhetsredovisning är inte skrivandet i sig utan givetvis att det ska komma text på ett papper. Ett exempel på hur vi analyserar den empiri vi har är följande: respondent på Lilla Kommunen B säger följande gällande varför de fortsätter att upprätta hållbarhet år efter år:

”Man visar liksom på att okej vi har mer fokus på hållbarhet, därför att det i vardagen är väldigt många som har svårt greppa vad hållbarhet står för och liksom att ha det för ögonen när man jobbar, så att vi har ju då ett sätt att signalera det”

Här handlar det om att de får en positiv effekt av hållbarhetsredovisningen, vilket kan ses som att de är motiverade av konsekvensen, och det är internt genererat då det inte finns något som tyder på att det är externt genererat. Betyder detta att motivet är nytta? Vi argumenterar för det inte är så då det inte handlar om måluppfyllnad, och speciellt inte i perspektivet egenintresse då det inte finns någon vinning från kommunens sida, vilket är karaktäristiskt för motivet nytta. Speciellt tydligt blir det när samma respondent även svarar följande på frågan vad som är negativt med hållbarhetsredovisningen:

”Insatsen för att göra den kanske inte alltid, kan man säga, svarar upp mot den nytta vi har av den. Men det är ju alltså, man får ju traggla på med sådant där, det tar ju tid i en sådan här fråga tills förhållningssätt och arbetssätt sätter sig”

Om insatsen inte svarar upp mot den nytta de har av den så kan motivet nytta effektivt uteslutas, varför skulle de annars fortsätta hållbarhetsredovisa? Då kan man dra slutsatsen att de fortsätter att hållbarhetsredovisa för att hållbarhetsredovisning i sig har ett egenvärde som överstiger den nytta som den ger.

3.5 Avgränsningar

Studien är avgränsad i det avseende att motiv till annat hållbarhetsarbete än just hållbarhetsredovisningen, eller andra typer av hållbarhetsrapporter, inte tas hänsyn till. Under intervjuerna kom mycket information fram kring diverse aktiviteter som har med hållbarhet att göra, och det tas inte hänsyn till då det inte bidrar till att svara på frågeställningen.

3.6 Metodkritik

Studien är av ett högst fritt tolkande slag, vilket kan äventyra dess objektivitet, tolkningen blandar in den tolkandes egna uppfattningar och förutfattade meningar. Under rubriken databehandlingar har ett försök gjorts att visa på hur tolkningen kommer att gå till så att läsaren ska ha en viss förståelse varför saker tolkats som det gjort. Vidare så är en typisk men för det inte ogrundad kritik mot kvalitativa studier att de saknar generaliserbarhet, men

vanligtvis så försöker kvalitativa fallstudier inte producera ett generaliserbart resultat utan snarare beskriva ett fenomen i sin kontext, vilket också är fallet med denna studie.

En kvantitativ metod för att svara på vår forskningsfråga hade troligen gett ett annat resultat, men motiv är en mänsklig konstruktion varför vi tror att en kvantitativ studie hade gett ett, om än mer generaliserbart, mindre intressant resultat.

Då denna studie endast innefattar kommuner i Stockholms län så är det viktigt att poängtera att det inte är säkert på att resultatet går att överföra till andra regioner i Sverige, flera anledningar till detta kommer upp, bland annat så kan det handla om att Stockholms län är en välmående region och skatteunderlaget är högre än i många andra regioner vilket påverkar hållbarhetsredovisningen (Tagesson et al., 2013).

För att öka empirins tillförlitlighet har varje respondent fått ta del av de avsnitt de själva är resultatet av, vilket leder till att vi får en bekräftelse från källan att vi citerat och förstått denne på det sätt som respondenten har haft för avsikt att vi ska göra. Det fungerar helt enkelt som en bekräftelse för att vår empiri är riktig och sanningsenlig.

3.6.1 Källkritik

Vi har endast intervjuat en person på varje kommun, vilket är viktigt att tänka på när vi skriver att en kommun motiveras av något, det handlar här om en persons åsikter och de kan på inget sätt sägas representera organisationen som helhet. Men de personer vi har intervjuat har alla haft betydande inflytande över hållbarhetsredovisning och deras åsikter värderas trots allt högt. Vidare så finns det också alltid en risk att respondenten säger det som de tror att vi vill höra, och inte deras faktiska åsikt. Men vi bedömer den risken som relativt låg, speciellt då åsikter gällande det ämne som den här uppsatsen behandlar i största allmänhet inte är särskilt laddade. Vidare så valde vi att inte skicka ut vår intervjumall till respondenterna, delvis för att ingen uttryckte en önskan att få den samt att åsikterna då blir mer spontana.

3.6.2 Etik

Studiens primärdata kommer från intervjuer, och när det handlar om intervjuer så gäller det att visa speciell hänsyn mot de människor som intervjuats, då de trots allt är människor. För att säkerställa att respondenten känner att hennes integritet inte är kränkt så har intervjun alltid skett på respondentens villkor. Intervjun tar plats där respondenten vill, i vårt fall har det alltid handlat om dennes arbetsplats. Vidare så är det den tiden som passar bäst för respondenten så denne kan känna trygg. Vi frågar alltid innan intervjun om det går bra att spela in intervjun, och vid tveksamhet så sker inspelning inte, detta har dock inte visat sig vara ett problem då alla respondenter kände sig trygga med att spelas in.

Respondenterna och deras citat är anonymiserade men för att värna om att respondentens egen integritet inte kränks och att empirin hämtad från intervjun har citerats på ett sätt som de menar är vad som faktiskt har sagts så har de även fått ta del av de avsnitt och citat där dem förekommer.

4 Empiri & Analys

4.1 Dokumentanalys

Inga citat eller dylikt från dokument kommer att förekomma då det eventuellt kan röja anonymiteten i studien. Resultatet av analysen presenteras i en tabell för att ge en överskådlig bild.

Analysen har genomförts med speciell hänsyn till vissa begrepp och uttryck som kan peka på vad som motiverar. Ett exempel på detta är fraser så som ”vi vill visa” eller liknande ”vi vill inspirera” då det är ett tydligt tecken på att kommunikationen i ser mot externa parter. Ett annat exempel är rapporter som innehåller en del som beskriver kommunens organisation i termer så som att budget är ett styrverktyg och att kommunfullmäktige beslutar om budget, detta tyder också på att kommunikation sker till parter som inte är insatta i hur en kommun fungerar vilket personer inom organisationen rimligtvis borde vara insatta i. Vidare så har vissa rapporter ett utskrivet syfte vilket såklart också ger en fingervisning om motivet.

Kommun	Rapport	Nyckelord/fraser	Motiv
Stora kommunen A	Hållbarhetsrapport A	Beslutsunderlag, kartläggning	Nytta
	Hållbarhetsrapport B	Kunskapsunderlag för miljöarbetet	Nytta och Nöje
	Vision	Skapa tydlighet om ambitioner mot externa parter.	Nytta
Stora kommunen B	Hållbarhetsrapport	Uppföljning, långsiktiga och faktabaserade beslut.	Nöje
Lilla kommunen A	Hållbarhetsrapport	Kunskapsspridning till invånare.	Nytta
Lilla kommunen B	Hållbarhetsrapport A	Uppföljning	Nöje
	Hållbarhetsrapport B	Vill visa på omställning mot ett hållbart samhälle	Nytta

De dokument som vi argumenterar för att är a<motiverade av nytta är dokument där ordet ”vi” är tätt förekommande, till exempel i meningar så som ”vi vill visa” eller ”vi vill inspirera” då vi argumenterar för att det då är tydligt att det handlar om att uppvisa något mot externa parter. I kontrast till detta så innehåller hållbarhetsrapport A från Lilla kommunen B inte alls ordet ”vi”, den rapporten är heller inte i populärformat, däremot så är samma kommuns hållbarhetsrapport B i populärformat och innehåller flera fraser så som ”vi vill visa” samt att det står att hållbarhetsrapporten visar att kommunen har påbörjat omställningen till ett mer hållbart samhälle, den typen av retorik liknar vad Gray (2010) menar är ett narrativ riktat mot externa intressenter. Frågan är vad kommunen vill eller förväntar sig få ut av narrativet, det framgår såklart inte i dokumenten, men som framgår från intervjuerna så finns det en tanke från kommunens sida att vilja framstå som en organisation som gör sitt bästa för sina invånare. Det finns ingen anledning att när väl rapporten ska sammanställas inte försöka framställa kommunen som ansvarsfull, eller god, trots att det motivet som initierade arbetet nödvändigtvis inte behövde vara nytta.

Av analysen framgår alltså att det uteslutande handlar om motiven nytta och nöje, i stor utsträckning så är de två motiven de dominerande, förutom det så är det inte troligt att man skulle kunnat hitta något som pekade på att det skulle kunna handla om norm för att kommunen skulle troligen inte skriva ut det.

4.2 Intervjuer

Respondenten på var och en av de fyra kommuner som studien behandlar är anonymiserade, därför kommer respondenterna tilldelas en signatur som motsvarar den kommun de tillhör, alltså kommer respondenten på Stora kommunen A helt enkelt kallas för SKA och på motsvarande sätt kommer respondenten på Lilla kommunen B kallas för LKB.

4.2.1 Nöje

Nöjesmotivet karakteriseras av viljan att göra rätt, eller tron på att hållbarhetsredovisningen har ett egenvärde och att det inte är konsekvensen som motiverar, alltså är det inte den eventuella nyttan som motiverar. Forskning som pekar på offentliga organisationers potential att vara ett medel till förändring (Ball, 2005, 2006; Williams et al., 2011) kopplas till nöjesmotivet, för om en kommun på något sätt vill vara en del av en förändring så bör kommunen motiveras att hållbarhetsredovisa för att redovisningen har ett egenvärde.

Intervjuerna visade hur kommunerna upplevde att en av de positiva följder som kommit av redovisningen var att den tvingar ut hållbarhetsfrågan i hela organisationen:

”När vi tog fram bokslutet så intervjuades personer utspritt i verksamheten och de fick en synlighet för det de gör och det gör det ju lättare att jobba vidare med uppgifterna”
[LKA]

Kommunen har arbetat med detta i ett år, och det blir tydligt hur kommunen som jobbat längre med det ser på redovisningen som pedagogiskt instrument:

”Man visar liksom på att okej vi har mer fokus på hållbarhet, därför att det i vardagen är väldigt många som har svårt greppa vad hållbarhet står för och liksom att ha det för ögonen när man jobbar, så att vi har ju då ett sätt att signalera det” [LKB]

Lärandet är en process:

”Insatsen för att göra den kanske inte alltid, kan man säga, svarar upp mot den nytta vi har av den. Men det är ju alltså, man får ju traggla på med sådant där, det tar ju tid i en sådan här fråga tills förhållningssätt och arbetssätt sätter sig” [LKB]

och

”En effekt är ju att kunskapsnivån har ökat bland ett par hundra personer, många politiker och chefer har sett att det runt miljön så har vi fortfarande en klimatläxa, runt sammanhållningen i [Stora kommunen B] har vi stora skillnader som är oroväckande. Någon effekt har det, men det har inte gett en effekt i att vi har gjort en åtgärd eller beslut efter rapporten, men jag är ganska säker på att det har någon osynlig effekt på lång sikt och det är där man ska mäta effekten, det här är ju en tung och trög boll.” [SKB]

Thomson & Bebbington (2005) menar att hållbarhetsredovisningen kan vara en del i lärandeprocess, men att det krävs att redovisningen utmanar läsaren och ”should ’pose’ problems about real world situations in order to help stakeholders develop a critical view of their reality” (Thomson & Bebbington, 2005, s. 527). Så utmanar de kommuner vi studerat läsaren? Mer än hälften av kommunernas hållbarhetsredovisningar pekar på problem som finns i omgivningen, och de flesta kommuner uppger också att de tycker att organisationen har lärt sig något på vägen. Däremot så handlar det till största del om interna intressenter och inte externa, så budskapet når inte så långt som Thomson & Bebbington hade tänkt sig när de skriver: ”we propose that SER [Social & Environmental accounting, red anm.] should identify and enable others to question the ’hidden curriculum’ of oppressive systems of governance” (Thomson & Bebbington, 2005, s. 527). Fullt så långt når ingen av hållbarhetsredovisningarna men är det å andra sida helt nödvändigt? Respondenterna uppger att organisationen har lärt sig av hållbarhetsredovisningen, det må så vara en långsam process.

I intervjuerna kom det också fram hur hållbarhetsredovisningen har ett egenvärde i avseendet att kommunerna själva får en uppfattning om hur arbetet med hållbarhet går.

”Är vi på rätt väg? Leder de politiska insatser vi gör till att situationen förbättras? Och då är det ju viktigt att ha dels ett nuläge, men också försöka hitta lite statistik bakåt så man kan se, okej, vart tror vi att vi hamnar” [SKA]

Det som Ball (2007) kallar för ”workplace activism”:

”Från början så var det ett tjänstemannaförslag och tjänstemannadrivet sen under ett tag så, på ett sätt, tog politikerna över” [SKB]

En driven grupp inom organisationen som delar omgivningens värderingar förändrar organisationen inifrån. Ball (2007) noterar i sin fallstudie att det inom den organisationen fanns ett motstånd mot hållbarhetsarbete och att hållbarhetsredovisning som en slags motståndsrörelse kunde förändra organisationens värderingar. Att gå så långt som att säga att respondenterna deltog i en motståndsrörelse, eller på något sätt själva ansåg att de gjorde motstånd vore att överdriva, men att det förekommit motstånd (åtminstone hos en kommun) i någon grad visar följande (angående publicering av hållbarhetsrapport):

”Politikerna här de fick det lite jobbigt, och just det är med att man har liksom en dagspolitik och så kommer en rapport som lägger sig i det, som tjänstemännen har tagit fram och som stör, och det var man inte mogen för ännu, så därför upplever jag att man gömde undan den så gott man kunde faktiskt.” [SKB]

Genomgående för det som citerats här är att det från organisationens håll finns en önskan att faktiskt förändra, och det är det som nöjesmotivet handlar om. Om det är handlingens egenvärde eller handlingens konsekvens som motiverar är svårt att säga, vilket påpekats i metodkapitlet, men klart är det att det finns en vilja att förändra som är större än viljan till vinning eller förtjänst som karaktäriserar nyttomotivet.

4.2.2 Nytt

Nyttomotivet karaktäriseras av att det är konsekvensen av handlingen som motiverar, och inte handlingen i sig, och när vi pratar om konsekvenser i det här perspektivet så handlar det om konsekvenser som är av nytta i ett egenintresse. Farneti & Guthrie (2009) identifierade att offentliga organisationer ofta motiveras att hållbarhetsredovisa genom att tillfredsställa interna intressenters behov.

”Det är också ett sätt att göra återkoppling så att politikerna ser vad det är som görs med miljöbudgetpengarna” [LKA]

Också externa intressenter:

”... men det är liksom en del i det här att vara en välskött kommun som hushåller om invånarnas skattemedel och liksom gör det bästa av möjliga för sina invånare...” [SKA]

Här blir det tydligt att hållbarhetsredovisningen är medel till ett mål, eller som Gray (2010) uttrycker det, ett narrativ som berättar om förhållandet mellan organisationen och dess omgivning. Detta understryks ytterligare av att båda kommunerna producerar sina rapporter i populärformat där innehållet läggs upp mer i formen av en berättelse än t.ex. fakta.

Vi har argumenterat för att den synliga skillnaden mellan motiven nytta och nöd är att de är motsatta varandra på skalan proaktiv-reaktiv, så hur kan vi motivera att det här handlar om nytta och inte nöd? I Lilla kommunen A:s fall så kom det fram under intervjun att de inför upprättandet av miljöbokslutet hade, via SCB, engagerat invånarna i en medborgar-/intressentdialog där det bland annat hade kommit fram att *”75 eller 76 % svarade att man ville att kommunen skulle jobba med utåtriktad miljöinformation mot invånarna”*. Vi argumenterar för att detta är en proaktiv handling, arbetet med miljöbokslutet var redan påbörjat, och det var en bekräftelse på att den typen av information var intressant.

Det framkom, som noterat ovan, under intervjuerna att kommunerna identifierade externa intressenter, men till vilken grad de motiverades av att tillfredsställa deras behov är en annan fråga.

”Jag tror inte att det är särskilt alltså många medborgare som sitter och klickar och är intresserade” [LKB]

Alla respondenter identifierade medborgarna som intressenter, men alla uppgav också att de inte tror att det varken finns en stor efterfrågan av informationen, eller ett stort intresse. Tagesson et al. (2013) menar att det finns ett samband mellan kommuners storlek och omfattningen på deras hållbarhetsredovisning på grund av att antalet intressenter är högt. Att sambandet mellan storlek och omfattning existerar är inget som utmanas, däremot så har det under intervjuer inte kommit fram något som pekar på att det är på grund av att det finns ett större antal intressenter. Respondenterna har identifierat intressenterna men inte medgett att de har något större, eller något alls, inflytande.

Resultatet av dokumentanalysen pekade på att nytta var ett genomgående motiv, men detta stämmer alltså inte överens med resultatet av intervjuerna, vad detta kan bero på är svårt att sja om, men en potentiell förklaring är att när väl hållbarhetsredovisning skapats och rapport ska skapas så finns det ingen anledning att inte försöka uppvisa kommunen som en ansvarstagande sådan. Alltså, även om motivet till att hållbarhetsredovisa inte är nytta så kan det i framställningen uppfattas så.

4.2.3 Norm

Normmotivet karaktäriseras av att handlingen, alltså upprättandet av hållbarhetsredovisning, har ett egenvärde men att det är från organisationen sett externt genererat. Från litteraturen kommer idén om att offentliga organisationer är mer mottagliga för institutionellt tryck än vad privata företag är (Frumkin et al., 2004). Frågan är vilken form detta tryck tar i frågan om hållbarhetsredovisning i kommuner. Respondenterna uppgav att man i vissa fall undersökt hur andra kommuner jobbar med miljöfrågor.

”När vi gjorde den här för några år sen då gick vi ut och tittade lite grann vad andra kommuner gjorde. Vi brukar ofta titta på vad grannkommunerna gör, alltså de som ligger nära” [LKB]

och

”I den här frågan så skulle jag snarare säga att här har vi låtit oss inspireras av andra” [LKB]

Men i de flesta fall så handlar ”inspirationen” om hur hållbarhetsredovisningen ska utformas. Huruvida det föreligger institutionella krafter bakom motivet att hållbarhetsredovisa är här inte fastställt, respondenterna menade allt som oftast att man visst har tittat på andra kommuners redovisning, men det verkar inte vara något som föranlett den egna hållbarhetsredovisningen.

Greiling et al. (2015) fann genom en kvantitativ undersökning att offentliga organisationer i ett antal tysktalande länder hållbarhetsredovisar (bland annat) för att deras omgivning har sådana värderingar att det förväntas av organisationen, och att dessa värderingar också formar organisationen.

”Man kan säga att det är väl liksom en kombination mellan att det ligger i tiden och man vill kunna följa upp på ett bra sätt” [SKA]

Respondenten, på kommunen som precis tagit beslut om att börja hållbarhetsredovisa, visar alltså vissa tendenser till att motiveras av norm. Att något ”ligger i tiden” kan lätt tolkas som att omgivningens värderingar har ändrats och med det också organisationens värderingar till den grad att handlingen är att betrakta som norm. Det är alltså som Greiling et al. (2015) beskriver när han menar att omgivningens värderingar och förväntningar på organisationen också formar organisationer. Detta var en av de mest intressanta fynden från intervjuerna, vilket också var anledningen till att en kommun som inte ännu producerats sin första hållbarhetsredovisning var med i urvalet.

4.2.4 Nöd

Nödmotivet karaktäriseras av att det är reaktivt, genererat av extern press. Handlingar som motiveras av nöd försöker lösa någon typ av problem. Larrinaga-González & Pérez-Chamorro (2008) noterade att spanska ”public water” företag som av omgivningen såg som ”dåliga” uppgav att de motiverades av ett behov att förändra omgivningens uppfattning om organisationen. Dessa organisationer motiverades av nöd, en reaktion på omgivningens uppfattning där konsekvensen av handlandet motiverade snarare än handlingen själv. Den här studien har inte funnit något som pekar på att de organisationer vi har studerat har motiverats av nöd i den bemärkelsen som Larrinaga-González & Pérez-Chamorro skriver om. De kommuner som är med i studien placerar sig över eller nära snittet i kategorin Nöjd-Medborgar-Index (NMI) i SCB:s årliga medborgarundersökning (scb.se). Vidare så lät Länsstyrelsen i Stockholm 2015 SCB genomföra en medborgarundersökning i länets alla kommuner och det övergripande resultatet visade att invånare i länet i sin helhet var nöjda (lansstyrelsen.se). Det kan te sig rimligt att kommunerna heller inte motiveras av nöd genom att reagera på omgivningens uppfattning om uppfattningen inte är negativ.

Lodhia et al. (2012) menar att desto större en organisation är, och ju närmare organisationens verksamhet ligger ett område som karaktäriseras av hållbarhet (t.ex. naturvårdsverkets verksamhet ligger i ett område som karaktäriseras av hållbarhet, miljö) desto större sannolikhet är det att dessa organisationer redovisar hållbarhet. Anledningen till detta, menar Lodhia et al. (2012) är för att dessa organisationer har högre förväntningar på sig, och hållbarhetsredovisar därför för att säkra legitimitet, alltså en externt genererad reaktiv handling. Bland kommuner så är det svårt att säga om deras verksamhet skiljer sig åt på så sätt att en verksamhet är närmare ett område som karaktäriseras av hållbarhet, däremot går det att säga något om storleken och det faktum att de två större kommunerna båda rapporterar om social och ekonomisk hållbarhet, vilket de två mindre inte gör. Kommer detta av, som Lodhia et al. (2012) menar, att kommunerna är större både sett till organisation och invånarantal? Under intervjuerna har det inte kommit fram något som skulle peka på det, ingen av de större kommunerna uppfattade någon externt press, inte heller medgav de att deras storlek skulle på något sätt skulle påverka detta.

Nödmotivet behöver nödvändigtvis inte vara genererat ur omgivningens uppfattning, det kan komma från andra håll, vilket också påpekades under en intervju:

”Ska vi lösa jordens utmaningar ... så kanske vi har varit med och bidragit med en liten pusselbit i ett stort pussel som faktiskt handlar om överlevnad.” [SKB]

På inget sätt är det rimligt att påstå att hållbarhetsredovisning skulle lösa världens problem, eller att det ens är en nödvändig del, men som kommunen säger så kan det vara en liten pusselbit. Vidare så kom det också följande upp under intervjun:

”Jag är ganska säker på att om det slår till på klimatkonferensen att vi verkligen sätter ett tak och det börjar gå ner åt alla håll då kommer företagen som har anpassat sig till en framtida lagstiftning vara väldigt framgångsrika, och kommuner som planerar redan nu på smidiga sätt kanske blir väldigt mycket mer attraktiva för att man inte får några smällar framöver där man tappar farten.” [SKB]

En rädsla för framtida lagstiftning kan innebära att kommuner känner sig nödgade att påbörja arbetet med hållbarhetsredovisning redan nu. I dagsläget finns inga indikationer på att kommuner kan komma att bli tvungna att hållbarhetsredovisa, men det kan bli aktuellt i framtiden, då också den typen av motiv kan komma att bli vanligare.

Den kommunen som citaten kommer från upplevdes inte motiverade av nöd, det var intressanta uttalanden om vad som kan motivera, men som i dagsläget inte verkar vara aktuellt för någon av kommunerna.

5 Slutsatser

Syftet med denna studie var att konstruera en modell som på ett strukturerat sätt kan avgöra vilket eller vilka motiv kommuner har till att hållbarhetsredovisa. Studien innefattade fyra kommuner inom stockholmsregionen där både intervjuer och dokumentanalys genomförts. Vi har visat hur vår modell kan appliceras samt vad de kommuner vi studerat är motiverade av, vi har visat hur modellen kan användas för att tolka de svar som ges.

Det har bitvis varit svårt att tolka respondenternas svar med de teoribildningar vi använt då de teorier som finns på plats till stor del avser det privata näringslivet och därmed mer eller mindre förutsätter att organisationen till största del handlar utifrån ett ekonomiskt egenintresse vilket inte är fallet med en kommun och det har blivit uppenbart under studiens gång, detta är en viktig insikt att ta med sig från studien.

Vidare så har det under studien blivit uppenbart att den makt som en kommuns invånare har över kommunen tar sig i olika former för folkvalda och för tjänstemän på så sätt att tjänstemän i stor utsträckning inte identifierade invånare som en intressent med inflytande, men insåg att de folkvalda gjorde det. Det innebär att våra respondenter nästan uteslutande identifierade interna intressenters inflytande, men hållbarhetsredovisningen i sig kunde vara riktad mot externa intressenter vilket dokumentanalysen visade. Vad det innebär för studien är att det finns en diskrepans mellan vad primär-, och sekundärdata visade, och den diskrepansen har inte den här studien lyckats förstå, detta kan delvis förklaras av att det teoretiska ramverk som används till att förstå offentliga organisationers handlande inte ännu är helt utvecklat.

Studien har funnit att nöjes-, och nyttomotivet är dominerade, att nöjesmotivet har fått stor plats kan troligen delvis förklaras av att våra respondenter alla arbetade med hållbarhetsfrågor och att de då inte verkligen skulle tro på det de gör och verkligen vilja göra en skillnad känns orimligt. Det är möjligt att studien har kunnat visa på ett annat resultat om intervjuer hade genomförts med annan personal eller folkvalda.

Nöjesmotivet dominerades det organisatoriska lärandet vilket kom upp på var och en av intervjuerna, respondenterna uppfattade att det var en motiverande faktor att organisationen själv lärde sig om vilken inverkan denne har på främst miljön.

Nyttomotivet som resultat av intervjuerna handlade till största del om att tillfredsställa interna intressenters behov, som att visa för folkvalda var pengarna i miljöbudgeten går till. Vi argumenterade för att nyttomotivet var vanligast i dokumentanalysen av den anledningen att när väl en hållbarhetsredovisning motiverats, av olika anledningar, så finns det ingen anledning att i rapporten inte försöka framställa kommunen som en ansvarsfull, eller god, organisation.

Ett av de mest intressanta fynden var från den kommun som ännu inte börjat hållbarhetsredovisa som var motiverade, om än delvis, av den externa omgivningens värderingar. Normen i samhället motiverade kommunen att börja hållbarhetsredovisa vilket visar på att omgivningens värderingar har ett inflytande som verkar större än den makt som externa intressenter har då den typen av makt knappt uppfattades.

Vi har i den här studien konstruerat en modell och visat på hur motiv kan på ett strukturerat sätt avgöras med hjälp av den. Ett förslag till vidare forskning skulle vara att testa modellen på ett antal kommuner utifrån den analys som gjorts för att avgöra vilka motiv de har till att hållbarhetsredovisa.

6 Studiens brister

Tolkningsfriheten har inneburit vissa problem, valet att konstruera en modell för att avgöra vilka motiv som finns har inneburit en stor portion tolkning av avvägning som en annan tolkare eventuellt inte skulle hålla med om. Vidare så har det under datainsamling framkommit information svar som vi inte vetat hur vi skulle tolka, vilket har gjort att de inte kunnat placeras in i ett ”motivfack”. Problemet att avgränsa mellan olika motiv har ibland varit stort, vi har med tre parametrar (intern-extern, konsekvens-egenvärde och proaktiv-reaktiv) försökt avgöra vilket motiv som är aktuellt, två av parametrarna har oftast varit ganska uppenbara (intern-extern och proaktiv-reaktiv) men att urskilja mellan handlingens egenvärde och handlingens konsekvens har bitvis varit svårt, speciellt med tanke på att alla handlingar på detaljnivå är konsekvensdrivna.

Fler än fyra intervjuer borde genomförts för att kunna presentera ett mer nyanserat resultat och vidare så bar dokumentanalysen inte så stor frukt som vi hade hoppats på, den bidrog dock med viss insikt, men resultatet av den var inte så diversifierat och bidrog inte med några överraskningar.

Referenser

- Adams, C. A. (2002). Internal organisational factors influencing corporate social and ethical reporting: Beyond current theorising. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(2), 223-250.
- Ball, A. (2005). Environmental accounting and change in UK local government. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 18(3), 346-373.
- Ball, A. (2006). Champion needed for public sector. *Chartered Accountants Journal*, 18-20.
- Ball, A. (2007). Environmental accounting as workplace activism. *Critical Perspectives on Accounting*, 18(7), 759-778.
- Ball, A., & Grubnic, S. (2007). Sustainability accounting and accountability in the public sector. *Sustainability accounting and accountability*, 243-265.
- Beckman, S. (1997). Fyra N! Varför gör vi vad vi gör? *Tvärsnitt*, 4-1997.
- Bellringer, A., Ball, A., & Craig, R. (2011). Reasons for sustainability reporting by New Zealand local governments. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 2(1), 126-138.
- Bergström, S., Catasús, B., & Ljungdahl, F. (2002). *Miljöredovisning*. Liber Ekonomi.
- Bryman, A., Bell, E., & Nilsson, B. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Liber ekonomi.
- Birney, A., Clarkson, H., Madden, P., Porritt, J., & Tuxworth, B. (2010). Stepping up: A framework for public sector leadership on sustainability. In *London: Forum for the Future* (pp. 1-7).
- Burritt, R. L., Thoradeniya, P., & Saka, C. (2009). *Sustainability accounting in local government: Comparisons between Japan and Australia* (Doctoral dissertation, University of South Australia).
- Deegan, C. (2002). Introduction: the legitimising effect of social and environmental disclosures-a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 282-311.
- FAR (2010). Kommuner usla på hållbarhetsredovisning. Pressmeddelande.
Hämtad 2015-11-06, från:
<http://www.far.se/Press-och-opinion/Pressmeddelanden/Kommuner-och-landsting-usla-pa-hallbarhetsredovisningar/>
- FAR (2015).
Hämtad 2015-11-06, från:
<http://www.far.se/Press-och-opinion/Basta-hallbarhetsredovisning/Tidigare-pristagare/>

- Farneti, F., & Guthrie, J. (2009, June). Sustainability reporting by Australian public sector organisations: Why they report. In *Accounting forum* (Vol. 33, No. 2, pp. 89-98). Elsevier.
- Farquhar, J. D. (2012). *Case study research for business*. Sage.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative inquiry*, 12(2), 219-245.
- FN (2015).
Hämtad 2015-11-15, från:
<http://www.fn.se/hallbarutveckling>
- Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: A stakeholder approach*. Cambridge University Press.
- Frumkin, P., & Galaskiewicz, J. (2004). Institutional isomorphism and public sector organizations. *Journal of public administration research and theory*, 14(3), 283-307.
- Gray, R. (2006). Social, environmental and sustainability reporting and organisational value creation? Whose value? Whose creation?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 19(6), 793-819.
- Gray, R. (2010). Is accounting for sustainability actually accounting for sustainability... and how would we know? An exploration of narratives of organisations and the planet. *Accounting, Organizations and Society*, 35(1), 47-62.
- Greiling, D., Traxler, A. A., & Stötzer, S. (2015). Sustainability reporting in the Austrian, German and Swiss public sector. *International Journal of Public Sector Management*, 28(4/5), 404-428.
- Guthrie, J., & Abeysekera, I. (2006). Content analysis of social, environmental reporting: what is new?. *Journal of Human Resource Costing & Accounting*, 10(2), 114-126.
- Guthrie, J., & Farneti, F. (2008). GRI sustainability reporting by Australian public sector organizations. *Public Money and management*, 28(6), 361-366.
- Guthrie, J., & Parker, L. D. (1989). Corporate social reporting: a rebuttal of legitimacy theory. *Accounting and business research*, 19(76), 343-352.
- KPMG (2011).
Hämtat 2015-11-20, från:
<http://www.kpmg.com/se/sv/kunskap-utbildning/nyheter-publikationer/pressmeddelanden/pressmeddelanden-2011/sidor/hallbarhetsredovisning-okar.aspx>
- Lamberton, G. (2005, March). Sustainability accounting—a brief history and conceptual framework. In *Accounting Forum* (Vol. 29, No. 1, pp. 7-26). Elsevier.
- Larrinaga-González, C., & Pérez-Chamorro, V. (2008). Sustainability accounting and accountability in public water companies. *Public Money and Management*, 28(6), 337-343.

Lodhia, S., Jacobs, K., & Park, Y. J. (2012). Driving public sector environmental reporting: the disclosure practices of Australian Commonwealth departments. *Public Management Review*, 14(5), 631-647.

Marcuccio, M., & Steccolini, I. (2005). Social and environmental reporting in local authorities: a new Italian fashion?. *Public Management Review*, 7(2), 155-176.

Mitchell, R. K., Agle, B. R., & Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of management review*, 22(4), 853-886.

OECD (2001). Policies to enhance sustainable development.
Hämtad 2015-11-18, från:
<http://www.oecd.org/greengrowth/1869800.pdf>

SCB (2011). Offentlig ekonomi.
Hämtad 2015-11-25, från:
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OE0903_2011A01_BR_00_OE06BR1101.pdf

SCB (2014). SCB:s medborgarundersökning.
Hämtad 2015-12-02, från:
http://www.scb.se/sv/_Vara-tjanster/Insamling-och-undersokning/SCBs-medborgarundersokning/Resultat-2014/

Tagesson, T., Klugman, M., & Ekström, M. L. (2013). What explains the extent and content of social disclosures in Swedish municipalities' annual reports. *Journal of Management & Governance*, 17(2), 217-235.

Thomson, I., & Bebbington, J. (2005). Social and environmental reporting in the UK: a pedagogic evaluation. *Critical Perspectives on Accounting*, 16(5), 507-533.

Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of business ethics*, 44(2-3), 95-105.

Williams, B., Wilmshurst, T., & Clift, R. (2011, September). Sustainability reporting by local government in Australia: Current and future prospects. In *Accounting Forum* (Vol. 35, No. 3, pp. 176-186). Elsevier.

Stockholm Business School

Stockholm University

SE-106 91 Stockholm

Tel: 08 – 16 20 00

www.sbs.su.se

**Stockholm
University**